

Per-Ola Jansson

April och juli 2016

Seminarium anordnat av Stiftelsen Rättsstatens Vänner på temat Att ha råd till sin rätt.

Datum: den 18 april 2016

Plats: AF Borgen, Lund

Närmare om seminariet: Seminariet syftade till att belysa frågor om kostnader för rättssäkerhet med diskussion av exempelvis betydelsen av rättegångskostnader, medborgarkostnader för att få rätt i skattesammanhang, risker för svårigheter att få tillgång till juridiskt biträde i humanjuridiska angelägenheter samt flera hithörande frågor.

Genomförande: Seminariet genomfördes som ett panelsamtal med inledningsanföranden av var och en av paneldeltagarna.

Moderator: Juris doktor Peter Nobel

Paneldeltagare:

Advokaten Maria Billing, chefsjurist Sveriges Advokatsamfund

Clarence Crafoord, VD Centrum för Rättvisa

Eleonor Kristoffersson, professor Örebro universitet

Lagman Göran Lundahl, Lunds tingsrätt

Advokat Magnus Lundh, Tre Advokater, Malmö

Karol Nowak, Lunds universitet och Raoul Wallenberg Institutet

Advokat Sophie Palmgren Paulsson, Tre Advokater, Malmö

Rådman, juris doktor Martin Sunnqvist, Malmö tingsrätt

Övriga deltagare: Utöver de nämnda deltog ett knappt trettiotal personer i seminariet

I det följande lämnas en sammanfattande redogörelse för seminariet

Ordföranden i Stiftelsen Rättsstatens Vänner Per-Ola Jansson välkomnade till seminariet och gav en kort beskrivning av stiftelsen samt av bakgrunden till seminariet.

Martin Sunnqvist

Martin Sunnqvist gjorde en genomgång av konstitutionella aspekter på rättegångskostnader grundad på den sammanställning som fogas till dessa noteringar som bilaga 1.

Som svar på en fråga förklarade Martin Sunnqvist att det inte är möjligt att dra ut tolkningen av det i bilagan nämnda rättsfallet från 2012 som avsåg kostnader i tryckfrihetsmålet till att omfatta också tvistemål.

Göran Lundahl

Han är lagman i Lunds tingsrätt med en bakgrund också inom förvaltningsrätten. Han vill därför anlägga en generalistaspekt på frågan om att ha råd till sin rätt. Då tvekar han genast inför ordet rätt, eftersom det i domstol inte handlar om att ha rätt, utan att göra sin rätt gällande. Det leder till frågan om staten ger ett tillräckligt stöd i detta, det vill säga frågan om staten erbjuder konfliktlösning på ett bra sätt. De allmänna domstolarna medverkar i brottmål, dispositiva och indispositiva tvistemål och ärenden rörande rättsvård. En del slag av ärenden har tagits bort från dessa domstolar. För närvarande ligger förslag om att föra över delar av konkursrätten till kronofogdemyndigheten. De allmänna domstolarna bör enligt Göran Lundahl i första hand syssla med tvistlösning och inte med rättsvård. Överföring av ärenden till förvaltningsmyndigheter medför dock större osäkerhet, exempelvis i fråga om rätten att överklaga. Också i domstolsväsendet finns en begränsning i rätten att överklaga i form av prövningstillstånd. Detta medför att hovrätterna numera nästan uteslutande sysslar med brottmål. I dessa har de numera ett bättre underlag än förr i och med att de har tillgång till material från första instans och slipper förlita sig på utsagor av dem som inget minns. På förvaltningsområdet finns en restriktivitet med att i domstol ta upp socialförsäkringsmål, medan skattemål ofta tas upp. I migrationsärenden är iakttagelsen att endast få fall kommer upp i Migrationsdomstolen. Som en inledande sammanfattning kan hävdas att rättsstaten Sverige erbjuder goda möjligheter för den som vill få sin sak prövad. Det kan dock diskuteras om det är rimligt att domstolarna, som för närvarande, förlikar 70 – 80 procent av alla dispositiva tvistemål när parterna faktiskt har tagit dem till domstol. Han sympatiserar i och för sig med förlikningstanken men konstaterar att frekventa förlikningar begränsar rättsutvecklingen och undrar om parterna får det de betalat för när de pressas att göra upp. I familjemål anser han det dock viktigt att söka nå uppgörelser.

Ett problem i sammanhanget är att ansökningsavgifterna till domstolar har höjts avsevärt. Ett skäl till detta har varit att få in mera pengar. Det lyckats, ty första året efter höjningen kom det in 107 milj. kr att jämföra med 29 milj. kr året dessförinnan. Samtidigt vek måltillströmningen, särskilt i de dispositiva målen, i dem med 15 procent. Familjemålen har dock inte minskat i antal. Domstolsverket anser det dock inte vara självklart att nedgången beror på avgifterna, eftersom det finns andra skäl för parter att använda sig av domstolsprövning, exempelvis att få till stånd en form av kreditprövning. I förvaltningen kostar det å andra sidan inget att få sin sak prövad. I fråga om exempelvis upphandling skulle man enligt Göran Lundahl dock kunna anlägga en annan syn på detta.

En fråga är om resurserna används på rätt sätt. Det gäller exempelvis i fråga om försvarare och målsägandebiträden. I en utredning från år 2013 har frågor ställts om det är rimligt att begränsa rätten till offentlig försvarare och målsägandebiträde samt om inkomstgränserna bör justeras. I utredningens direktiv angavs strävan efter kostnadsbegränsningar. Utredaren slog fast att samhället har en skyldighet att tillhandahålla tvistlösning samtidigt som kostnaderna för detta bör ses över. Kostnaderna för offentliga försvarare har skenat, främst på grund av samhällsutvecklingen. Utredaren föreslog likväl inga ändringar i fråga om försvarare. Målsägandebiträdanden förordnas numera betydligt oftare än tidigare. Här föreslogs smärre justeringar i avsikt att förmå domstolarna att noga pröva behovet. Gränserna för rättshjälp föreslogs höjda till en inkomst på 400 000 kr, vilket skulle göra att ungefär 80 procent av befolkningen omfattas. En skärpning av återbetalning av dömda i brottmål föreslogs också. Remissopinionen på förslagen har varit blandad. Några förslag på grundval av utredningen har ännu inte lagts fram. I fråga om målsägandebiträden kan noteras att de ofta sitter med vid hovrättsförhandlingar trots att målsägandena inte deltar i dessa. Det är inte rimligt har utredaren slagit fast. Göran Lundahl instämmer. Han har för sin del svårt att acceptera att den dömda i brottmål skall tvingas återbetala kostnader för offentligt försvar i de fall denne inte velat ha försvarare. I ett par situationer "blöder" rättssystemet. En är när enskilt åtal förekommer. Det ligger erfarenhetsmässigt sällan något vitalt i dessa och de tenderar att bli "grötiga" med tvång för försvarare att lägga ned orimligt mycket tid på dem. Möjligheterna att ålägga målsäganden ersättningsansvar är begränsat, något det skulle finnas anledning att fundera på. En annan situation gäller ordningen med god man, i fråga om vilken man kan fråga om sådan alltid måste förordnas för att bevaka bortovarendes rätt.

Clarence Crafoord

Centrum för Rättvisa, i vilket han är VD, har huvudsakligen ägnat sig åt att driva processer för att enskilda skall få sin rätt gentemot det allmänna. Som exempel pekade han på ett fall där en kommun hade uppmanat ett par att flytta, vilket skedde på begäran av parets granne, ett företag som avsåg att stapla containers på platsen. Beslutsunderlaget för uppmaningen att flytta hade utarbetats av företaget och inte av kommunen själv. Centrum för Rättvisa tog sig an parets sak, vilket ledde till framgång för dem. Som ett annat exempel pekade han på en ung man som vid 17 års ålder fick ett brev från skattemyndigheten enligt vilket han hade avregistrerats som svensk medborgare då en av hans föräldrar inte var svensk. Hans önskan var att bli polis, vilket gick om intet på grund av avregistreringen. Skattemyndighetens beslut stod sig upp i kammarrätten. Högsta förvaltningsdomstolen fann, när saken drevs vidare av Centrum för Rättvisa, att det inte var möjligt att på detta sätt frånta en person sitt medborgarskap. Saken avgjordes dock förts efter fem år. Mannen begärde därefter, med stöd av Centrum för Rättvisa, skadestånd, vilket JK motsatte sig. Tingsrätten ansåg skadeståndskravet uppenbart ogrundat. Inte heller hovrätten utdömde skadestånd. Högsta domstolen förklarade dock mannen berättigad till skadestånd. Det tog mera än tio år för mannen att komma till sin rätt. Utan stöd av Centrum för Rättvisa hade varken grannarna i det förra fallet eller mannen i det senare haft en möjlighet att få sin rätt beaktad. Ytterligare ett exempel gällde kvinnliga sökande till veterinärutbildning. Lantbruksuniversitetet ansåg dock att så många kvinnor sökt att de prioriterade manliga sökande. En av de kvinnor som därför inte kommit in på utbildningen sökte stöd hos Diskrimineringsombudsmannen som dock inte gav henne någon hjälp.

Centrum för Rättvis drev saken som en grupptalan för 44 kvinnor och vann tvisten på grund av otillåten diskriminering. Dessa tre exempel visar skevheter i rättssamhället i vilka de enskilda inte haft en möjlighet att komma till sin rätt utan det ideella stöd som getts av Centrum för Rättvisa.

Syftet med den verksamhet som drivs av Centrum för Rättvisa är att få genomslag för mänskliga rättigheter. Organisationen ställer upp som ombud utan att ta ersättning för detta. Finansieringen sker genom bidrag från enskilda, såväl förmögna som "vanliga" medborgare. År 2015 fick Centrum för Rättvisa på det sättet in omkring sju miljoner kronor. Centrum för Rättvisa kan karaktäriseras som en ideellt inriktad, opinionsbildande juristbyrå som driver sin verksamhet med respekt för den enskilde som en fråga om demokrati. Historiskt sett kommer vi i Sverige från en situation med svag ställning för enskildas fri- och rättigheter. Inträdet i EU har emellertid fört in en normprövning i svensk rätt samtidigt som Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna har blivit svensk lag. Åtskilliga problem återstår dock att tackla, såsom att enskilda medborgare, för det första, inte känner till sina fri- och rättigheter, att de, för det andra, inte vet hur de kan hävda sin rätt, att de, för det tredje, kan drabbas av höga kostnader om de misslyckas med detta, att de, för det fjärde, ofta är rädda för att utmana mäktiga motparter och att det, för det femte, tar mycket lång tid att få rätt. Centrum för Rättvisa vill medverka till att jämna ut dessa skevheter. En drivkraft bakom detta är att processerna, vid sidan om vikten för de enskilda, ofta fungerar som signaler. För de enskilda räcker det rättsskydd och den rättshjälp som finns ofta inte mera än ti talan i en instans, vilket kan utnyttjas av motparten för att "svälta ut" den klagande. Rättsskydd gäller dessutom inte tvister som baseras på myndighetsbeslut. Som regel täcker inte heller rättshjälpen dessa fall.

Som ett exempel på snedvridning i fråga om kostnader pekade Clarence Crafoord på ett fall i vilket ett landsting lät filma en svårt sjuk person under dennes sista tid i livet för att sändas i en privat TV-kanal. Fallet reser frågan vilket ansvar det allmänna har när man på kommersiell grund utnyttjar enskilda. Centrum för Rättvisa drev saken för de anhörigas räkning och vann. Landstingets kostnader i tingsrätt och hovrätt uppgick till omkring 700 000 kronor i varje instans. Vilken enskild skulle ha råd att riskera bortåt en och en halv miljon kronor? Han var rädd för att många enskilda inte har bilden klar för sig när de öppnar processer.

Centrum för Rättvisa har drivit omkring 200 mål och vunnit ungefär nittio procent av dessa. Omkring 3 000 personer har fått hjälp efter grupptalan. Fjorton fall har drivits till högsta instans med framgång i samtliga.

Clarence Crafoord pekade avslutningsvis på att det finns en specialbestämmelse om rättegångskostnader i mål rörande diskriminering i arbetsrätten. Den skulle kunna fungera som förebild i andra sammanhang. Mot den bakgrunden är rättsfallet NJA 2012:211 mycket intressant.

Eleonor Kristoffersson

Eleonor Kristoffersson talade om den enskilde mot staten i skattemål och hänförde sig därvid till bilaga 2.

Karol Nowak

Karol Nowak inledde sitt anförande med att slå fast att det borde finnas ett rättssäkerhetsverk. Han fortsatte med konstaterandet att undervisningen är otillräcklig i fråga om just rättssäkerhet och ansåg att det ligger mycket god pedagogik i att, Som Clarence Crafoord nyss gjort, överföra diskussionen till faktiska situationer – fall – då den kan föras från teori till praktik. Juridiken och rättskipningen ses oftast som en kostnad för samhället och inte som en intäkt. Men som en programförklaring ville han poängtera att rättskipning bör ses som en investering som lönar sig på sikt och inte som en kostnad. Det är emellertid svårt att räkna på alternativkostnaden, men det är uppenbart att de finns, exempelvis i forma av underlåtenhet att dra kommersiella tvister inför domstol. Mycket cyniskt skulle det kunna hävdas att korrupta domare för det goda med sig att alla i förväg vet hur det skall gå, eftersom den som betalar bäst vinner det aktuella målet, men på detta kan inget rättssamhälle byggas..

Karol Nowak gick härnäst över till att behandla bland annat Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna. Den skrevs för att utgöra ett skydd mot den starka staten. Det är dock ett synsätt som knappast omfattas i Sverige där staten anses vara den goda staten. Därifrån skiljer det sig redan i Norge. Konventionen innehåller en omfattande reglering. Tolkningen utförs av Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna. Vid tolkningen skall man hålla i minnet vilka uppgifter som faller på staten. Till dessa hör i huvudsak att det är staten som står för rättsbildningen i samhället genom utbildningssystemet i statliga universitet, statliga domstolar, åklagare etc. Frågan är vad som finns för att balansera detta. Den leder till hur en process är uppbyggd, nämligen att den är ackusatorisk så att parterna disponerar målet, vilket i sin tur förutsätter att de i processen skall vara jämstarka. Men hur ser det ut i verkligheten? I den är det inte särdeles jämställt. En domare kan visserligen hjälpa en svagare part, men endast i begränsad utsträckning. I en process mot staten saknar en enskild part förmåga att agera på samma villkor som staten. Det är exempelvis inte möjligt för en åtalad att få till stånd utredning på statens bekostnad. I syfte att uppnå jämlikhet mellan parterna kan frågas hur långt en försvarares utredningsmöjligheter kan inskränkas. När jämlikhet hur som helst inte uppnås uppkommer frågan vad som kan göras för att balansera ojämlikheten. Enligt vissa länders rättsordningar, exempelvis i USA, finns möjligheter för försvararsidan att göra egna utredningar. Det sker dock bara i mycket få fall. Om man, som i den amerikanska rättsordningens med dess juryssystem, döms av sina likar leder det dock till förhållandevis flera friande avgöranden. För rättssäkerheten är det mycket viktigt att det finns en väl utbyggd rättslig infrastruktur med oavhängiga domstolar, rätt till oberoende försvarare, offentliga rättegångar med mera. I mång och mycket handlar det om förhållanden som kommer till uttryck i artikel 6 i Europakonventionen. I en renodlat ackusatorisk process har domaren inget ansvar för statens brottsbekämpning, utan det ansvaret vilar på åklagaren. Om Europakonventionens grundläggande krav inte uppfylls kan man, som avskräckande exempel, titta på Kina, där försvarare i princip inte förekommer och där ingen domare utan i praktiken en åklagare bestämmer utfallet. Det finns endast få fall enligt konventionen då svenska staten har förlorat i hithörande situationer. Enligt konventionen skall rättshjälp ges till den som inte kan bevaka sin rätt. Det kan gälla den som inte har råd, men det kan också gälla i rättvisans intresse. Inget sägs dock om hur omfattande rättshjälp som skall ges. Här kommer in inställningen till om rättsprocessen skall ses som en kostnad eller en investering. Med Karol Nowaks val att se främst till det senare bör rätten ges mera generöst.

Beträffande övriga medel att balansera ojämlikhet mellan parter pekade Karol Nowak på att vi går emot en mera individualiserad syn på vad rättvisa är än tidigare, då kollektivet ansågs ta hand om individens rättigheter genom bland annat starka fackföreningar, ombudsmän och politiska institutioner. Den synen har inget stöd i Europakonventionen som är mera inriktad på direkt skydd av den enskilde individen. Erfarenheterna har visat att de olika ombudsmännen knappast medverkar till att, i kollektiva former, ta till vara rätten för medborgarna. Exempelvis Diskrimineringsombudsmannen har avstått från att hjälpa enskilda. Justitiekanslern är anmärkningsvärt snäv i fråga om att medge skadestånd till enskilda som drabbats av statliga försummelser.

På en fråga om moderatorn om inte Karol Nowaks inledande propå om ett rättssäkerhetsverk inte vore detsamma som en institution som bevaka mänskliga rättigheter svarade Nowak att det skulle kunna vara så men pekade samtidigt som ett varnande exempel på Finland där det är ett par personer i justitieministeriet som bevakar den mänskliga rättigheterna. I stället borde man kunna dra nytta av en självständig myndighet som rörande dylika förhållanden "jagar" andra myndigheter. Det är annars lätt hänt att staten säger sig göra något utan att något egentligt blir gjort.

Sophie Palmgren Paulsson

Hon är advokat och arbetar främst med familjerätt, särskilt barns rätt. I sitt anförande sade hon sig vilja peka på praktiska frågor rörande detta som hon har kommit i kontakt med. Därvid konstaterade hon att barns rätt kommer in särskilt i frågor om vårdnad, boende och umgänge. Barnen själva "äger" dock inte de frågor som angår dem. Det gör vårdnadshavarna och ibland gode män. Barn har dock rätt att komma till tals. Förutsättningarna ställer sig dock olika från fall till fall, vilket reser frågan hur de svaga kan få råd att komma till tals. För detta finns i princip tre möjligheter, nämligen rättsskydd i försäkring, rättshjälp och att processa på egen bekostnad. I första hand skall rättsskydd användas om det finns, i andra hand rättshjälp och annars får egna resurser utnyttjas. Rättshjälp utgår vid en bruttoinkomst på maximalt 260 000 kronor. De flesta fall av separation uppträder när parterna är i åldern 35-40, då många kvinnor tjänar mindre än 35 000 kronor i månaden, medan männen ofta tjänar mera. Ärenden om barn kan alltid tas upp på nytt. Det sker kanske bara därför att en part har råd att göra det. Enligt Sophie Palmgren Paulssons erfarenhet är antalet vårdnads mål ökande i väsentligt omfattning inte minst på grund av att samma parter återkommer rörande samma vårdnad gång på gång. År 2008 infördes prövningstillstånd i familjemål. Processandet har efter detta blivit mera intensivt. Man kan fråga sig varför målantalet ökar. En erfarenhet är under alla förhållanden att barnens rätt lätt kommer i skymundan för föräldrarnas önskemål.

Erfarenheter visar på stor ojämlikhet när det gäller de ekonomiska möjligheterna för parter att hävda sin rätt. Sophie Palmgren Paulsson nämnde som ett skräckexempel på kostnader i vårdnads mål ett fall som drog drygt 165 000 kronor med moms inräknad. Konsekvenserna av sådana kostnader kan bli att den ekonomiskt svagare parten avstår från att hävda sin rätt eller att agera utan ombud. Det finns en rädsla för att processa på kredit och senare avbetala på skulden, då detta för ekonomiskt svaga parter kan leda till betalningsanmärkningar. Domstolarna ser som sin uppgift att söka uppgörelser mellan parterna. Hon hade många gånger önskat att det funnits ombud på

motpartssidan där sådant av kostnadsskäl inte har funnits. Det nu sagda ger vid handen att kostnaderna ofta har avgörande betydelse i mål som handlar om att ta tillvara barns rätt.

Som svar på fråga till Sophie Palmgren Paulsson om Barnkonventionen kan medverka till att lösa de problem hon hade beskrivit menade hon att den är ett steg i rätt riktning men att det inte ställer allt till rätta.

På fråga om försök till konfliktlösning mellan parterna kan underlätta förhållandena svarade Sophie Palmgren Paulsson att konfliktlösande metoder utan tvekan är kostnadsbesparande och att parter som deltagit i konfliktlösning i högre grad torde avhålla sig från att upprepat återkomma i frågor om vårdnad av ett barn.

Magnus Lundh

Magnus Lundh förklarade att han har 25 års erfarenhet som advokat med inriktning på brottmål. Han förklarade vidare att han i sitt anförande ville beröra frågan om underläge från ett försvarsperspektiv.

Förvararinstitutet medför en rätt till offentlig försvarare vid misstanke om brott med undantag för brott av mindre betydande beskaffenhet. Det är den lokala tingsrätten som beslutar om försvarare skall utses. En misstänkt har rätt att begära vilken försvarare som vederbörande vill ha, dock att staten inte alltid står för kostnaderna. I Skåne och Blekinge kan advokater fungera inom hela området. I komplicerade mål finns stora möjligheter att engagera advokater från hela landet. Att en misstänkt likväl inte alltid kan få önskad advokat utgör knappast någon rättssäkerhetsrisk då det finns gott om goda advokater. Den som blir fälld i en rättegång skall i princip betala tillbaka kostnaderna för försvaret, dock med de begränsningar som följer av rättshjälpen. Den som har en inkomst som överstiger 260 000 kronor tvingas betala tillbaka hela kostnaden om inte rabatt medges.

Det som enligt Magnus Lundh har större betydelse för rättssäkerheten än kostnaderna är de rättsförluster som blir en följd av att en misstänkt och försvararen inte kan göra egna utredningar. Enligt Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna skall parterna vara jämställda, vilket gäller som skydd för en misstänkt och till skydd mot att osyldiga döms. Men hur likställda är parterna i brottmål? Åklagarens objektivitetsprincip medför att åklagaren skall ta tillvara också sådant som talar till den misstänktes fördel. Erfarenheterna säger dock att principen viker i rättsalen. Åklagaren har tillgång till polisens hela utredningsresurs, National Forensic Centre (NFC), Rättsmedicinalverket med flera organ. En åklagare har därigenom närmast obegränsade resurser. På den andra sidan står den tilltalade och försvararen. Den som är på fri fot kan tala med andra för att söka hjälp att få sin rätt, medan den som är häktad bara har en person, försvararen, att luta sig mot. Denne är dessutom ofta belagd med restriktioner, vilka utgör hinder mot att föra information till och från klienten. För att uppfylla Europakonventionen är det viktigt att de bevis som läggs fram tillmäts samma vikt oberoende av vilken av parterna som lägger fram dem. NFC anser sig inte kunna agera på en misstänkts begäran, vilket naturligtvis är till den misstänktes nackdel. I lagstiftningen finns inga bestämmelser som ger rätt till ersättning för egen utredning från en misstänkts sida. Om en person blir frikänd skall statsverket normalt stå för försvararkostnaderna, vilka då också kan innefatta kostnader för egna utredningar. Det är dock domstolen som avgör detta och det är inte säkert att

den anser sådana utredningar ha varit nödvändiga. Det är naturligtvis möjligt att ta lån för att finansiera en utredning, men för den som förlorar är pengarna i så fall förlorade medan skulden återstår. Ofta vill försvaren skaffa en second opinion på slutsatserna i ett rättsmedicinskt utlåtande. Rättsläkarna är emellertid så få i landet – bara 12–15 stycken – att det finns en överenskommelse dem emellan att inte vittna mot varandra. Då måste man vända sig utomlands, vanligen till Norge eller Danmark, och vara beredd att betala för detta. HD har dock i ett fall beslutat om ersättning för detta.

Ett exempel: En man dömdes i tingsrätten till ett års fängelse för misshandel av sitt minderåriga barn. Han skaffade in utländsk expertis till en kostnad om 258 000 kronor. Hovrätten ignorerade den utländska expertisen och höjde fängelsestraffet till fyra år. Någon ersättning för utredningen gavs därför inte. Prövningstillstånd meddelades inte. Efter ytterligare utredning fick mannen resning och efter fem år fick han rätt. Om han inte hade haft föräldrar som kunnat låna honom medel till utredningarna hade han aldrig kunnat få rätt. Enligt Magnus Lundh visar exemplet att det borde vara möjligt att få ersättning för egna utredningar.

För resningsansökningar lämnas ingen ersättning. Den som beviljas resning kan dock få offentlig försvarare. Det är dock svårt för en advokat att driva resningsärenden för klienter när de så sällan ger positivt utfall.

Ett område där Magnus Lundh själv ofta behöver inhämta second opinions gäller IT-teknik, ett område som många advokater inte behärskar. Åklagarna kan i sådana fall luta sig mot polisens tekniker. En second opinion går naturligtvis att få men ställer sig ofta dyr. Under senare år har flera fall av påstådd våldtäkt lett till friande domar då de påstådda våldtäkterna har filmats och då det – till kostnader på omkring 50 000 kronor – har varit möjligt att återställa filmerna, vilka visat att det inte varit fråga om våldtäkt.

Sammanfattningsvis anser Magnus Lundh att åklagarnas objektivitetsprincip inte är tillfyllest utan att domstolarna borde medge ersättning för kostnaderna för egna utredningar. Avslutningsvis anmärkte han att det är intressant att konstatera att många av de resningsfall som har blivit framgångsrika har grundats på utredningar vilka har betalats av massmedia.

På fråga till Magnus Lundh om de mycket långa häktningstiderna i Sverige svarade han att de är längst i grova narkotikamål med en hel del av utredningen förlagd utomlands, vilket kan förklara tiderna. Han ansåg dock att restriktionerna för försvararna i sådana fall borde kunna lättas betydligt tidigare än som sker. Till detta lade Göran Lundahl att domstolar formellt sett kan överpröva restriktioner, men att så snart det finns befogad anledning för utredningen domstolarna har svårt att göra detta.

Maria Billing

Maria Billing talade om de ekonomiska förutsättningarna för humanjurister och hänförde sig i huvudsak till bilaga 3.

Som svar på en fråga om risken för att advokater inte tar på sig uppgifter som humanjurister svarade maria Billing att det finns andra organisation, exempelvis Familjens juridik och SwedBank vilka är de största, som gör det. Att de inte gör det i egenskap av advokater betingas av timkostnadsnormen.

På fråga om det var fel att lägga ned de allmänna advokatbyråerna svarade Maria Billing att hon inte ansåg det, då hybrider av det slaget inte är av godo. Med anledning därav pekade moderatorn på en hybrid – det så kallade Jämtlandssystemet – som fungerade väl.

Härefter avslutades seminariet med en allmän diskussion och frågestund. Därvid framkom i huvudsak följande.

Karol Nowak slog fast att den enda begränsning som gäller för statens möjligheter att dra på sig kostnader i utredning av brott är den som följer av det allmänna tjänstemannaansvaret.

Clarence Crafoord menade att det borde finnas utrymme för en reform som medgav vidare undantag än för närvarande från rättegångsbalkens bestämmelser om fördelningen av rättegångskostnader.

På fråga av moderatorn om skälen till att Domstolsverket begär extra anslag svarade Maria Billing att det hänger samman med den ökande inströmningen av mål.

Det konstaterades att Arbetsdomstolen i några fall frångått en strikt formell ordning för prövning av mål och bortsett från vissa perifera bestämmelser i kollektivavtal och därigenom medverkat till att "hyfsa" dessa. Med anledning av konstaterandet slog Göran Lundahl fast att detta är ett utflöde av domstolens förlikningsverksamhet som går ut på att förmå parterna att göra upp.

En seminariedeltagare upplyste att han biträder enskilda i tvister med försäkringsbolag. En erfarenhet av detta är att staten skulle kunna spara avsevärda belopp om försäkringsbolagen förmåddes medge att i högre grad än för närvarande ersätta ombudskostnader inom ramen för hemförsäkringar. I trafikskademål uppkommer ofta högst betydande kostnader som inte ersätts. I Tyskland ges rättsskydd i högre grad. Den nuvarande ordningen leder till att flera mål än nödvändigt går till domstol med det kostnadsansvar som följer med detta. Maria Billing upplyste att Advokatsamfundet har försökt driva saken mot försäkringsbolagen men dessa har inte varit intresserade av att sälja rena rättsskyddsförsäkringar utan vill hålla sig till hemförsäkringar. Enligt hennes erfarenhet är det försvinnande små belopp som betalas ut på grund av rättsskydd. Om rättshjälpen skulle göras subsidiär i förhållande till rättsskyddet så skulle det vara en förbättring.

Clarence Crafoord fick frågan om det vore fördelaktigt med en författningsdomstol. Han besvarade detta jakande med tvekan och sade sig hysa samma tvekan om ett rättssäkerhetsverk. Han hävdade att det är väl så viktigt att skapa en anda enligt vilken det inte bär emot för enskilda att söka sin rätt i domstol. Det kan ske genom bland annat förbättrade kunskaper och en mera balanserad kostnadsfördelning. Ett problem i sammanhanget är att när ett mål går till domstol så är domstolen ofta obenägen att avgöra saken och helt inriktad på att få till stånd en förlikning.

Göran Lundahl önskade en fortsatt utveckling då domstolarna befriades från rättsvård av olika slag och kunde koncentrera sig på sin dömande verksamhet.

Styrelseledamoten i Stiftelsen Rättssatens Vänner, justitierådet Thomas Bull sade, sade sig dela uppfattningen att en författningsdomstol knappast löser de problem som har diskuterats vid seminariet. En viktig förbättring är att principerna i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna har blivit en del av svensk rätt, för vilket syfte regeringsformen ändrades. Han förklarade sig anse att det i första hand är domare i de första instanserna som skall bevaka att principerna upprätthålls.

Göran Lundahl pekade på att utvecklingen gradvis går i rätt riktning. Han anser att det måste finnas en gräns för hur kontroversiell lagstiftning som kan godtas utan att prövas i domstol.

Styrelseledamoten i Stiftelsen Rättsstatens Vänner, professor Margareta Brattström, upplyste att det pågår utbildning i juridik för statstjänstemän och att sådan utbildning fortlöpande beställs.

Clarence Crafoord påpekade att enskilda kostnadsfritt kan vända sig till Justitiekanslern för att få sin rätt mot staten prövad. Detta kan vara ett sätt att ha råd att få sin rätt prövad. Många fel begås emellertid i den kommunala verksamheten och där finns ingen motsvarande instans att gå till samtidigt som kompetensen är lägre i kommunerna än hos staten. I Europadomstolen bär parterna bara sina egna kostnader, men det hjälper föga då domsolen är så överlupen av mål att det är svårt att få ett avgörande till inom rimlig tid.

Göran Lundahl upplyste att det inte är ovanligt att en åtalad vill ha flera försvarare, det vill säga lika många experter till sitt stöd som åklagaren kan ha i större mål, men det medger i princip inte den svenska rättsordningen. I vissa mycket stora mål har det emellertid godtagits.

Karol Nowak hävdade att mycket teknisk bevisning aldrig läggs fram för rätten. Detta gäller också förhållanden rörande spaning. Det kan hänga samman med att polisen inte vill röja sina källor. Ett problem är att polisen skattas på expertis genom att dess tekniska experter inte sällan går till bättre betalda arbeten hos IT-företag och liknande.

Bilaga 1 - Eleonor Kristoffersson

Bilaga 2 - Martin Sunnqvist

bilaga 3 - Maria Billing.